

Stílusgyakorlatok internetes szövegekkel

Szerdi Ilona

Stylistic exercises with texts of the internet

Abstract

Online communication is an integral part of the everyday life of the digital generation. These are common linguistic features, deviations from standard grammar, abbreviations, foreign (mainly English) linguistic elements, characteristics of spoken language, emoticons and special sentence patterns of chats and message board posts. All of them can function as a stylistic device or genre characteristics in texts written and published in the digital sphere. This study recommends stylistic exercises – bearing in mind the requirements of mother tongue education in the 5th to 9th grades of Hungarian language elementary schools in Slovakia – which are dedicated to improve digital competences and communication skills.

Keywords: online communication, stylistic exercises, digital texts, digital competences, communication skills

Kulcsszavak: online kommunikáció, stílusgyakorlatok, digitális szövegek, digitális kompetencia, kommunikációs készségek

Subject-Affiliation in New CEEOL: Language and Literature – Applied Linguistics – Computational Linguistics

Bevezetés

Általános jelenségnek mondható, hogy a diákok kevésbé kedvelik a nyelvtanórákat. Ez egyrészt a tananyag igényességével (a legfőbb nehézséget a helyesírás és a grammatikai szabályok megértése okozza; vö. Schirm 2013; Fegyverneki 2014), másrészt az általános és középiskolai szinten meghatározott óraszámokkal, illetve ezen belül az irodalom- és nyelvtanórák aránytalanságával magyarázható. A szlovákiai magyar anyanyelvoktatásban az általános iskolai heti 4–5 óra a középiskolában 3-ra, sőt 1,5-re (az érettségi nélküli végzettséget biztosító szakközépiskolákban) csökken (erről bővebben ld. Misad 2017, 79), az így rendelkezésre álló órakeretnek köszönhetően pedig sokszor a nyelvtan rovására kap nagyobb hangsúlyt az irodalom a gyakorlatban (vö. Kiss 2010; Misad 2013, 46). Saját tapasztalataim és a diákokkal való beszélgetéseim azt mutatják, hogy az általános iskolában pozitívabban viszonyulnak a nyelvtanhoz, mint később a középiskolában. Ennek az okát

szintén az imént felvázoltakban kereshetjük.

A kérdés tehát az, hogy hogyan tehetnénk érdekesebbé a nyelvtanórákat a Z (1996–2010 között születettek) és az alfa generáció (2010 után születettek) számára, akik mindennapjaiknak nagy részét az interneten töltik, a képi és hangyi információt előnyben részesítik a szöveges megformálással szemben, játék- és fantáziaorientáltak (a generációk jellemzéséről ld. Prenskey 2001; Tapscott 2001; Oblinger, D. G. – Oblinger, J. L. szerk. 2005; Jakab 2011; Taylor 2016).

Tanulmányomban a szlovákiai magyar anyanyelvoktatás általános iskolai 5–9. osztályos és középiskolai kerettantervének követelményeire támaszkodva mutatok be olyan tanórai stílusgyakorlatokat, amelyek a nyelvtani ismereteket az internet közegeivel kapcsolják össze, segítve ezzel nemcsak a nyelvtani ismeretanyag átadását és gyakorlását, hanem az anyanyelvi tudat formálását, a kritikai gondolkodás, a kommunikációs készségek és a médiaműveltség fejlesztését is.

1. Stilisztikai ismeretanyag a szlovákiai magyar anyanyelvoktatásban

A stilisztikai ismeretek az irodalmi és a nyelvtani tananyag részét egyaránt képezik, jelen tanulmányomban viszont csak az utóbbival foglalkozom. A stílusgyakorlatok átszövik a teljes iskolai nyelvtananyagot, azok nem csak a stilisztika témakörén belül kapnak helyet (vö. Adamikné Jászó 2008, 271). Az ŠVP (Štátny vzedelávací program; magyarul: állami oktatási program) magyar nyelv és irodalom 2014-es átdolgozott tanterve az általános iskola 5–9. évfolyamaiban (ld. az ISCED 2 mellékletét: W1) tudományos ismeretterjesztő és publicisztikai stílusú szövegeket ajánl az értő olvasás gyakorlására, valamint az írásbeli és a szóbeli kifejezőkészség fejlesztése mellett a stílusjellemzők indirekt elsajátítására ad lehetőséget a fogalmazásírásokban. A 8–9. évfolyamban hangsúlyozza a megfelelő stílusválasztást a kommunikációs partnertől és helyzettől függően, a magán- és a hivatalos stílus adekvát alkalmazását, valamint a különböző nyelvi stílusú szövegek összehasonlító elemzését. A tanterv tartalmi oldala a 8. évfolyamban már kiemeli a nyelvi stílusokat is: a társalgási, a hivatalos, a tudományos, a publicisztikai, a szépirodalmi és a szónoki stílust. Középiskolai szinten (ld. az ISCED 3 mellékletét: W2) a nyelvi stílusok részletezését, a stílusjellemzők ismeretét, a megfelelő stílusú szóhasználatot, valamint a stílus szempontjából történő szövegelemzést kívánja meg a diákoktól, megerősítve ezzel az általános iskolai ismeretanyagot.

Az általános (Bolgár – Bukorné 2011a, 2011b, 2012; Bukorné – Bolgár 2010, 2012) és a középiskolai (Misad – Simon – Szabó Mihály 2009; Uzonyi Kiss – Csicsay 2012a, 2012b, 2012c; Csicsay – Kulcsár 2013) tankönyvi anyag is igazodik a központi tanterv követelményeihez: a feladatok és a gyakorlatok többsége a fogalmazásírásra, az ismeretterjesztő tudományos szöveg és a szépirodalmi szöveg egymással való összevetésére, egy adott mondat vagy beszédhelyzet más-más stílusárnyalattal való megfogalmazására, a kommunikációs helyzeteknek szóban és írásban való megvalósítására, a nyelvhelyességi ismeretek elsajátítására, valamint szavak gyűjtésére és a megfelelő szó kiválasztására irányul.

2. Internet a stílusgyakorlatokban

A digitális nemzedék mindennapjainak szerves részét alkotó online kommunikációban az üzenetváltások, az üzenőfali megosztások gyakran előforduló nyelvi jellemzői a helyesírási normától való eltérések, rövidítések, az idegen (főként angol) nyelvi elemek, a beszélt nyelvi fordulatok, az emotikonok, a sajátos mondatszerkesztés. Mindezek stílusesszöveggé, műfaji jellemzőkként funkcionálhatnak a digitális térben írott és megjelent szövegekben: a rövidítések elsődleges célja ma már nem feltétlenül a karakterszám-csökkentés (a karakterszám-csökkentésről ld. Veszelszki 2017a, 84–90); sokan azért használják, mert az az internetes kommunikáció tipikus stílusesszöveggé számított (Dürscheid – Frick 2016, 76; vö. Döring 2003, 183–184; Veszelszki 2017a, 84). A rövidítések és más digitáliskommunikáció-jellemzők használata azonban nem általános érvényű, azok függnek a személyes írói stílustól, az adott kommunikációs forma feltételeitől és a kommunikáció céljától (Dürscheid – Frick 2016, 80).

Az ŐVP általános és középiskolai szintre vonatkozó magyar nyelv és irodalom tantervei a digitális technológia szempontjából csupán az eszközhasználatot hangsúlyozzák, a nyelvhasználati jellemzőkre nem térnek ki. A követelményeknek eleget téve a tankönyvekben is az előbbivel találkozunk túlnyomórészt, helyenként azonban fel-felbukkan egy-egy internetes nyelvhasználatra reflektáló feladat: így az általános iskola 8. osztályos nyelvtankönyvében (Bolgár – Bukorné 2011b, 120) stílusgyakorlatként egy dohányzásellenes weboldal szlogenjének és kezdőoldalának a megtervezése a diákok feladata (erről ld. Szerdi 2017a, 205). Az internetes nyelvhasználatról legrészletesebben a középiskolai 1. osztályos tankönyv (Misad – Simon – Szabó Mihály 2009, 45–50) foglalkozik: a digitális kommunikáció műfajait mint új kommunikációs formákat részletezi. A feladatok között sms-szöveg köznyelvi formára való átírása, e-mailezési (nyelvhasználati) szokásokra irányuló vitaindítás, valamint e-mail megfogalmazása különböző címzetteknek (barát, tanár, szülő) is szerepel. Az érettségi nélküli végzettséget biztosító szakközépiskolák számára írt nyelvtankönyv (Csicsay – Kulcsár 2013, 18) pedig egy adott probléma levélben, e-mailben, majd sms-ben való megfogalmazását kívánja meg a diákoktól (erről ld. Istók – Szerdi 2016, 382).

Az internetes nyelvhasználatra való reflektálásra azonban több ponton is szükség lenne az érintett tankönyvi anyagban, hiszen az írott és a beszélt nyelv elemeit ötvöző digitális kommunikáció ma már szinte mindenütt jelen van valamilyen formában – legyen az állásinterjú, konferencia, hivatalos ügyintézés, online vásárlás vagy csak bizalmas baráti beszélgetés –, a kifejezőkészség fejlesztése és az adekvát nyelvi formák elsajátítása a kibertérben ezért ugyancsak elengedhetetlen (vö. Antalné Szabó 2008; Buda 2011, 90; Kruzslíc 2013, 209).

3. Javaslatok

Szathmári István *Stilisztikai lexikonjában* a *stílusárnyalat* címszó alatt az interneten megjelenő nyelvi megoldások összjátékát mint napjainkban kialakuló új stílust említi meg (2004, 199). Veszelszki Ágnes a *digilektus* fogalmának meghatározásakor a mediolektus–szociolektus–stílusréteg hármásából az utóbbi mellett foglal állást (Veszelszki 2017a; vö. Veszelszki 2010). A nyelvtanórán megvitathatók a digitális kommunikáció írott szövegeinek nyelvi elemei, amennyiben pedig stílusként tekintünk rájuk, Veszelszki és Szathmári nyomán összegyűjthetők az internetes stílus, illetve a digilektus stílusjellemzői.

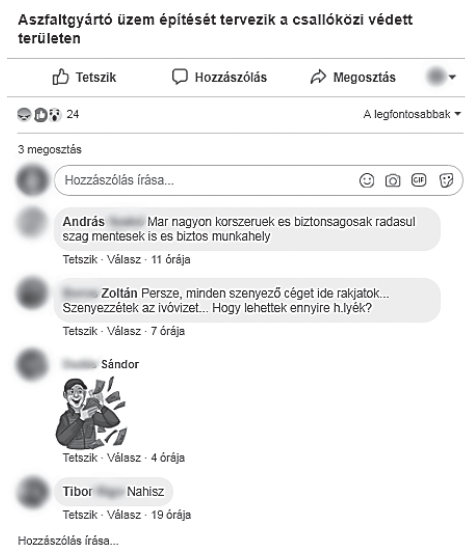
Antalné Szabó Ágnes egyik tanulmányában (2012) az interneten való szövegalkotást és az internetről való példagyűjtést és -elemzést ajánlja a helyesírási készség fejlesztése céljából. A javaslat stílusgyakorlatként is hasznosítható a nyelvtanórán: különböző blogok (személyes, tematikus blog, blog-újság stb.) leírása, Facebook-oldalak és -csoportok jellemzése, szövegalkotás az egyes felületeken.

A közösségi oldalak, a csevegőprogramok és egyes e-mail postafiókok kínálatában lévő emotikonok és piktogramok szövegbeli előfordulásukban szintén vizsgálhatók stílusjellemzőként, mint ahogy az az alábbi két feladatjavaslatban látható:

1. Milyen stílusréteget képvisel az 1. ábrán látható hozzászólássor? Milyen stílusárnyalatok figyelhetők meg benne?

a) Írjátok át a véleményeket más-más stílusban! Fogalmazzátok meg Zoltán választát semleges és tréfás, patetikus stílusban is!

b) Sándor a véleményét egy Facebook-matricával fejezi ki. Milyen stílusárnyalattal képviselheti a matrica?

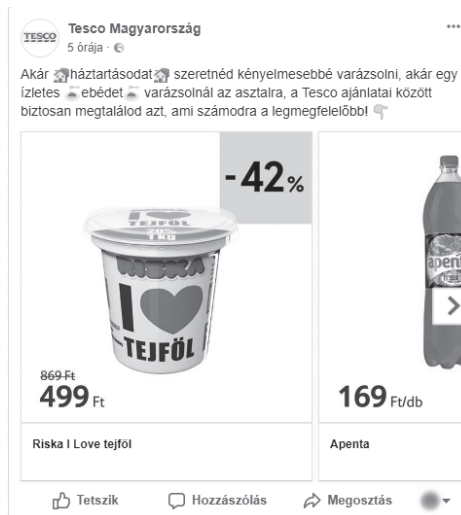

1. ábra

2. a) Miben különbözik egy újságban és egy interneten (pl. Facebookon) megjelent hirdetés?

b) Milyen szerepük lehet a hangulatjeleknek és piktogramoknak? Hatással vannak a hirdetés stílusára (2. ábra)?

c) Készítsetek egy-egy „iskolahívogató” hirdetést a helyi újságba és a Facebook-felületre! Vitassátok meg a közös és eltérő nyelvi és stilisztikai jegyeket!

2. ábra

A sokszor pletykahatású és humoros internetes mémek (vö. Veszelszki 2017a, 155) szintén beépíthetők a nyelvtani gyakorlatokba (vö. jelentéstani gyakorlatok: Szerdi 2017b; frazeológiai gyakorlatok: Szerdi 2018a). Hasonlóan lehet internetes mém stílusgyakorlat alapja is, mint azt az alábbi feladat mutatja (3. feladat). A feladat segítségével a fogalmazási készség fejlesztése mellett a tudományos és az áltudományos hírek, szövegek összehasonlításával az internet veszélyei és az információk kritikai szűrése is megvitatható. Utóbbiban segítségünkre lehet Veszelszki Ágnes álhíreket vizsgáló tanulmánya, melynek végén a szerző pontokba szedve tanácsokat fogalmaz meg az álhírek kiszűrésére (2017b, 74).

3. Írjatok egy rövid (ál)tudományos értekezést a mellékelt képhez kapcsolódóan! Vitassátok meg a tudományos és az áltudományos hír nyelvi és nem nyelvi jellemzőit!

3. ábra

Hasonlóképpen vitathatók meg egy – általában spamként kapott – hamis információtartalmú e-mail nyelvi és stilisztikai jegyei is. A helyesírási normától való eltérések stílus eszközként is megjelenhetnek a szövegekben. Egy-egy nyelvi példával érzékeltethető a „hibás szóalak” helyesírási vétségként vagy szövegbeli funkcióként való értelmezése (ld. Szerdi 2018b, kézirat). Az internetes kommunikációban való adekvát megnyilvánulási formák (pl. a tegeződés–magázódás, az udvariasság nyelvi kifejezőeszközei, a lényegre törő fogalmazás) állíthatók olyan gyakorlatok középpontjába, amelyek egy-egy, a közösségi hálón megosztott vagy megosztandó bejegyzésen vagy dialóguson (pl. hozzászólássor) alapulnak (ld. vitaindító gyakorlat egy tetszőleges kérdőív kísérőszövegének megfogalmazásáról a Facebookon: Szerdi 2017a, 212).

Összegzés

Az anyanyelvoktatás feladata a grammatikai szabályok ismertetése és gyakorlaltatása mellett az anyanyelvi tudat formálása és a készségfejlesztés. A 21. század munkaerőpiacának elvárásai között szerepel az ítélőképesség, a jó kommunikációs készség, a gondolkodás és a problémamegoldás képessége. A digitális technológia folyamatos fejlődése új kommunikációs formák megjelenését is eredményezi. Az anyanyelvoktatásban ezért fontos, hogy a hagyományos szóbeli és írásbeli kommunikációs formák mellett a digitális környezet kommunikációs formái is előtérbe kerüljenek. A különböző stílusgyakorlatok mindehhez jó eszközként szolgálhatnak. Tanulmányomban ezért olyan feladatokat javaslok, amelyekkel az anyanyelvi ismer-

reték iránti érdeklődés felkeltése mellett rámutatnak arra is, hogy miként hasznosíthatók a nyelvtani ismeretek a mindennapokban.

Irodalom

Adamikné Jászó Anna (2008): *Anyanyelvi nevelés az ábécétől az érettségiig*. Budapest: Trezor Kiadó.

Antalné Szabó Ágnes (2008): *A helyesírási kultúra fejlesztésének régi-új technikái*. Anyanyelv-pedagógia 1/3–4. <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=109> [2018. 10. 29.]

Antalné Szabó Ágnes (2012): *Kreatív helyesírási gyakorlatok*. Magyartanári Ötlettár. Magyar Nyelvtudományi Társaság. Magyartanári Tagozat. http://magyartanar.mnyt.hu/upld/MNYT_kreativ_helyes_2012.pdf [2018. 10. 29.]

Buda Zsófia (2011): *Az internet hatása a nyelvhasználatra. Fiatalok fogalmazás- és ki-fejezőkészsége az internethasználattal összefüggésben*. Tudományos Közlemények, 26, 89–105.

Döring, Nicola (2003): *Sozialpsychologie des Internet. Die Bedeutung des Internet für Kommunikationsprozesse, Identitäten, soziale Beziehungen und Gruppen*. Göttingen: Hogrefe Verlag.

Dürscheid, Christa – Frick, Karina (2016): *Schreiben digital. Wie das Internet unsere Alltagskommunikation verändert*. Stuttgart: Alfred Kröner Verlag.

Fegyverneki Gergő (2014). *Digitális alapú motiváció – jó gyakorlatok a magyaróráról*. In Oktatás–Informatika. Digitális Nemzedék Konferencia 2014. Szerk. Ollé János. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 70–80.

Istók Béla – Szerdi Ilona (2016): *Az internetes nyelvhasználat tanításának problémái és lehetőségei a szlovákiai magyar anyanyelvoktatásban*. In Empirikus kutatások az oktatásban és a pedagógusképzésben. Szerk. Tóth Péter – Makó Ferenc – Varga Anikó. Budapest: ÓE TMPK, 363–391.

Jakab György (2011): *Írás és olvasás a digitális kultúrában*. Új pedagógiai szemle, 61/10, 92–98.

Kiss Jenő (2010): *Anyanyelvi órák a középiskolában: egy fölmérés tanulságaiból*. Magyartanítás, 51/5, 24–25.

Kruzslíc Tamás (2013): *A digitális kommunikáció hatása a középiskolások nyelvhasználatára*. Irodalomismeret, 2, 197–211.

Misad Katalin (2013): *A magyar helyesírás helye és oktatásának tapasztalatai a pozsonyi magyar tanszéken*. In Helyesírás-tanításunk helyzete a határon innen és túl. A Nagy J. Béla helyesírási verseny előadásai, feladatai és egyéb tanulmányok. Szerk. Bozsik Gabriella. Eger: Eszterházy Károly Főiskola, 45–54.

Misad Katalin (2017): *A helyesírás-tanítás tartalma és szempontjai szlovákiai magyar középiskolai anyanyelvtankönyvekben*. In A tankönyvkutatás szakmai, módszertani kérdései. A Variológiai kutatócsoport 7. nemzetközi tankönyvkutató szimpóziumának tanulmányai. Szerk. Lőrincz Julianna – Simon Szabolcs. Komárom: Selye János Egyetem, 78–90.

Oblinger, Diana G. – Oblinger, James L. szerk. (2005): *Educating the Net Generation*.

<https://www.educase.edu/ir/library/PDF/pub7101.PDF> [2018. 06. 29.]

Prensky, Marc (2011): *Digitális bennszülöttek, digitális bevándorlók*. Ford. Kovács Emese. http://goliat.eik.bme.hu/~emese/gtk-mo/didaktika/digital_kids.pdf [2017. 08. 07.]

Schirm Anita (2013): *A humor szerepe a nyelvészet oktatásában*. In Sokszinű humor. A III. Magyar Interdiszciplináris Humorkonferencia előadásai. Szerk. Vargha Katalin – T. Litovkina Anna – Barta Zsuzsanna. Budapest: Tinta Könyvkiadó, 50–58.

Szathmári István (2004): *Stilisztikai lexikon*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.

Szerdi Ilona (2017a): *A digitális kommunikáció témaköre az általános iskolai anyanyelvtankönyvekben*. In Pedagógiai kutatások a Kárpát-medencében. Szerk. Tóth Péter – Simonics István – Duchon Jenő – Varga Anikó. Nagyvárad – Budapest: PKE – ÓE TMPK, 203–215.

Szerdi Ilona (2017b): A lexikális jelentésviszonyok élményközpontú tanítása multimediális szövegekkel. *Jelentés és nyelvhasználat*, 4, 101–118.

Szerdi Ilona (2018a): *Új lehetőségek a frazémák tanításában*. In Humorstílusok és -stratégiák. Szerk. Nemesi Attila László – T. Litovkina Anna – Barta Zsuzsanna – Barta Péter. Budapest: Tinta Könyvkiadó, 303–311.

Szerdi Ilona (2018b): *Újabb javaslatok a digitális nemzedék helyesírási készségének fejlesztéséhez*. Kézirat. A Nagy J. Béla országos helyesírási verseny konferenciájának előadásaiból készülő tanulmánykötet. Eger.

Tapscott, Don (2001): *Digitális gyermekkor. Az internetgeneráció felemelkedése*. Budapest: Kossuth Kiadó.

Taylor, Jim (2016): *A digitális nemzedék nevelése. Hogyan válhat gyermeke tudatos médiafogyasztóvá*. Budapest: Móra Könyvkiadó.

Veszelszki Ágnes (2010): *Digilektus a lektusok rendszerében*. In Félúton 5. Az ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskolájának konferenciája. Szerk. Illés-Molnár Márta – Kaló Zsuzsa – Klein Laura – Parapatics Andrea. Budapest: ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola. 199–215.

Veszelszki Ágnes (2017a): *Netnyelvészet. Bevezetés az internet nyelvhasználatába*. Budapest: L'Harmattan.

Veszelszki Ágnes (2017b): *Az áhírek extra- és intralingvális jellemzői*. *Századvég*, 84/2, 51–84.

Források

Bolgár Katalin – Bukorné Danis Erzsébet (2011a): *Magyar nyelv az alapiskola 7. osztálya számára*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo – Mladé letá.

Bolgár Katalin – Bukorné Danis Erzsébet (2011b): *Magyar nyelv az alapiskola 8. osztálya számára*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo – Mladé letá.

Bolgár Katalin – Bukorné Danis Erzsébet (2012): *Magyar nyelv az alapiskola 9. osztálya és a nyolcosztályos gimnázium 4. osztálya számára*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo – Mladé letá.

Bukorné Danis Erzsébet – Bolgár Katalin (2010): *Magyar nyelv az alapiskola 6. osztálya számára*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo – Mladé letá.

Bukorné Danis Erzsébet – Bolgár Katalin (2012): *Magyar nyelv az alapiskola 5. osztálya számára*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo – Mladé letá.

Csicsay Károly – Kulcsár Mónika (2013): *Magyar nyelv. Tankönyv a középfokú szakmunkásképző iskolák 1–3. osztálya számára*. Bratislava: TERRA.

Misad Katalin – Simon Szabolcs – Szabó Mihály Gizella (2009): *Magyar nyelv a gimnázium és a szakközépiskolák 1. osztálya számára*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.

Uzonyi Kiss Judit – Csicsay Károly (2012a): *Magyar nyelv. Tankönyv a gimnáziumok és a szakközépiskolák 2. osztálya számára*. Bratislava: TERRA.

Uzonyi Kiss Judit – Csicsay Károly (2012b): *Magyar nyelv. Tankönyv a gimnáziumok és a szakközépiskolák 3. osztálya számára*. Bratislava: TERRA.

Uzonyi Kiss Judit – Csicsay Károly (2012c): *Magyar nyelv. Tankönyv a gimnáziumok és a szakközépiskolák 4. osztálya számára*. Bratislava: TERRA.

W1 = *A magyar nyelv és irodalom tantárgy képzési standardja az általános iskola felső tagozata számára* (szlovákul: Vzdelávaci štandard z maďarského jazyka a literatúry pre nižšie stredné vzdelávanie). http://www.statpedu.sk/files/articles/dokumenty/inovovany-statny-vzdelavaci-program/mjl_nsv_2014.pdf [2017. 11. 14.]

W2 = *A magyar nyelv és irodalom tantárgy képzési standardja a négyéves gimnáziumok számára* (szlovákul: Vzdelávaci štandard učebného predmetu maďarský jazyk a literatúra pre gymnáziá so štvorročným vzdelávacím programom). http://www.statpedu.sk/files/articles/dokumenty/inovovany-statny-vzdelavaci-program/madarsky_jazyk_a_literatura_g_4_r.pdf [2017. 11. 14.]